

ONDERWERP

Quick scan archeologie kabelverbinding
Zaltbommel - Druten (TenneT)

PROJECTNUMMER

C05058.000062

ONZE REFERENTIE**DATUM**

13-5-2016

VAN

E. Amsing (adviseur archeologie)

AAN

TenneT TSO, Gemeente Zaltbommel, gemeente Maasdiel,
gemeente Maas en waal

KOPIE AAN

Marjolein Fick, Arcadis

Inleiding

In opdracht van TenneT heeft ARCADIS Nederland BV een Quickscan Archeologie uitgevoerd voor plangebied Zaltbommel-Druten in de provincie Gelderland. TenneT is voornemens om 19 kilometer nieuwe 150kV kabelverbinding aan te leggen tussen Zaltbommel en Druten om de leveringszekerheid te kunnen garanderen in het geval er calamiteiten optreden op de lijn tussen Zaltbommel en Tiel.

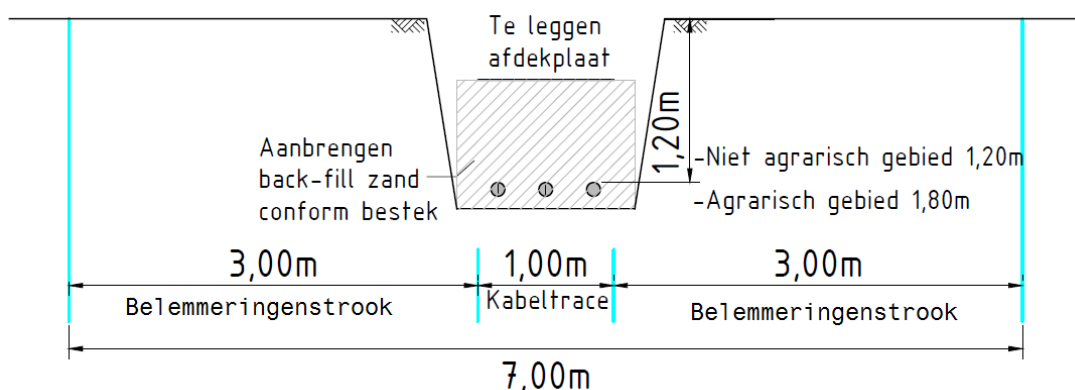
Deze Quickscan is uitgevoerd ter inventarisatie van de aanwezige archeologische waarden en risico's op versterking van archeologie in de hierbij betrokken gemeenten Maas en Waal, Maasdiel en Zaltbommel. Aan de hand van het gemeentelijk beleid en de aanwezigheid van archeologische monumenten is in kaart gebracht waar zich de risicovolle zones voor archeologie bevinden en is een advies opgesteld voor archeologisch vervolgonderzoek in het plangebied voorafgaand aan de uitvoering.

Plangebied en geplande ingrepen

Het plangebied ligt in het rivierengebied van Gelderland en valt binnen de gemeenten Zaltbommel, Maasdiel en Maas en Waal. Het kabeltracé heeft een totale lengte van 19 kilometer. De kabelgoot heeft een breedte van 1 meter en wordt tot op circa 1,50 meter verdiept. Voor de aanleg van de kabelgoot wordt aan weerszijde hiervan een talud afgegraven van circa 3 meter (Afbeelding 1).

Voor deze Quickscan wordt uitgegaan van een onderzoeksgebied dat bestaat uit het plangebied (het kabeltracé) met een zone van 50 meter daaromheen. Hierdoor wordt een completer beeld verkregen van de aanwezige waarden in en rondom het plangebied en kunnen resultaten uit de omgeving worden geëxtrapoleerd.

STANDAARD PROFIEL



Afbeelding 1 Doorsnede kabelgoot

Werkwijze

De werkzaamheden bestaan uit het opstellen van een Quicksan. Deze richt zich op de Archeologische Monumentenkaart (AMK) en de gemeentelijke verwachtingswaarde- en beleidsadvieskaarten. Op basis hiervan worden de risico's ten aanzien van archeologie in kaart gebracht en worden conclusies en aanbevelingen voor archeologisch vervolgonderzoek geformuleerd. Op een door Arcadis opgestelde advieskaart archeologie (Bijlage 1) zijn de zones waarvoor vervolgonderzoek wordt geadviseerd helder weergegeven. In de afweging voor vervolgonderzoek wordt rekening gehouden met de juridische kaders en gezocht naar een effectieve doch efficiënte werkwijze.

Juridisch kader

Monumentenwet 1988, Verdrag van Malta 1992, Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.3), nieuwe wet op de ruimtelijke ordening (nWRO), Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo), provinciaal beleid, gemeentelijk beleid.

Gemeentelijk beleid

Gemeente Maas en Waal

De gemeente Maas en Waal heeft haar archeologiebeleid vastgesteld in de nota 'Ondergrondse Cultuurhistorie 2013-2017' (2014). Het beleid overstijgt de plangrenzen van verschillende bestemmingsplannen. Op basis van reeds uitgevoerd archeologisch onderzoek zijn archeologische verwachtingswaarden onderscheiden. Hieraan zijn vrijstellingsgrenzen aan gekoppeld die aangeven of er (aanvullend) archeologische onderzoek noodzakelijk is bij bepaalde bouwwerkzaamheden.:

- Waarde archeologie 1: AMK-terreinen, historische kernen, oude woongronden (100 m2 en 40 cm –mv)
- Waarde archeologie 2: Hoge archeologische verwachting (ondiep) (500 m2 en 40 cm –mv)
- Waarde archeologie 3: Hoge archeologische verwachting (middeldiep) (1000 m2 en 100 cm –mv)
- Waarde archeologie 4: Hoge archeologische verwachting (diep) (1000 m2 en 150 cm –mv)
- Waarde archeologie 5: Gematigde archeologische verwachting (5000 m2 en 40 cm –mv)
- Waarde archeologie 6: Lage archeologische verwachting (3,5 ha en 100 cm –mv)

Gemeente Maasdriel

De gemeente Maasdriel beschrijft haar archeologiebeleid in de nota 'Aantrekkelijk verleden tussen de rivieren. Archeologiebeleid gemeente Maasdriel 2013-2016'. De gemeente onderscheidt 8 verschillende categorieën 'waarde archeologie', ieder met een eigen vrijstellingsgrens:

- Waarde archeologie 1: Kastelen en kloosterterreinen (5 m2 en 10 cm –mv)
- Waarde archeologie 2: AMK-terreinen (100 m2 en 30 cm –mv)
- Waarde archeologie 4: Zeer hoge archeologische verwachting (rivierduinen) (250 m2 en 30 cm –mv)
- Waarde archeologie 3: Bekende vindplaatsen (500 m2 en 30 cm –mv)
- Waarde archeologie 5: (Zeer) hoge archeologische verwachting (oeverwallen) (1000 m2 en 30 cm –mv)
- Waarde archeologie 6: Middelmattige verwachting (stroomgordels/oeverwallen) (5000 m2 en 30 cm –mv)
- Waarde archeologie 7: Hoge verwachting (diepe stroomgordels) (1000 m2 en 150 cm –mv)
- Waarde archeologie 8: Middelmattige verwachting (restgeulen/uiterwaarden) (5000 m2 en 150 cm –mv)
- Geen waarde, lage verwachting

Gemeente Zaltbommel

De gemeente Zaltbommel heeft in juli 2011 haar archeologiebeleid vastgesteld in de nota 'Cultuurhistorie in de Gemeente Zaltbommel? Een prachtige kans'. Er is een archeologische beleidskaart vastgesteld en er zijn vrijstellingsgrenzen aangeduid. Er worden zeven categorieën waarde archeologie onderscheiden:

- Waarde archeologie 0: Gemeentelijke terreinen van zeer hoge archeologische waarde (0 m2 en 0 cm –mv)
- Waarde archeologie 1: AMK-terreinen, historische kernen en terreinen zonder status (archeologische en cultuurhistorische vindplaatsen met bufferzone en oude woongronden) (30 m2 en 30 cm –mv)
- Waarde archeologie 2: Zeer hoge archeologische verwachting (100 m2 en 30 cm –mv)

- Waarde archeologie 3: Hoge en middelmatige archeologische verwachting (2500 m2 en 30 cm –mv)
- Waarde archeologie 4: Middelhoge archeologische verwachting voor diepe archeologische laag (2500 m2 en 150 cm –mv)
- Waarde archeologie 5: Middelhoge verwachting voor watergerelateerde objecten (schepen, kade- en havenwerken en vissersgerei) (5000 m2 en 150 cm –mv)
- Geen waarde archeologie: Lage archeologische verwachting (geen voorschriften)

Archeologische verwachting

Landschappelijke ontwikkeling

Het onderzoeksgebied ligt in het Nederlandse rivierengebied, waar afzettingen van zowel de Maas als de Rijn voorkomen. Vanaf het Holoceen hadden de rivieren in dit gebied een meanderend karakter en sneden zich in hoofdgeulen in. De Rijn stroomde ten noorden van het Land van Maas en Waal, de Maas ten zuiden daarvan. De rivierloop kronkelde in een brede strook, de zogenaamde stroomgordel. De meanderende rivieren ontwikkelde verschillende rivierafzettingen. Beddingafzettingen betreffen alle afzettingen binnen de beddinggordel, die in de watervoerende rivierbedding worden afgezet. Oeverafzettingen worden afgezet langs de geulen van de rivierloop. Oeverafzettingen ontstaan wanneer bij een hoge afvoer van water de rivier buiten de bedding treedt. Hierna neemt de stroomsnelheid snel af, waardoor het zwaardere sediment (zand, zavel en sterk zandige klei) direct naast de bedding wordt afgezet. De zich zo vormende oeverwallen worden in de loop van de tijd steeds hoger waardoor de overstromingsfrequentie af neemt. Het lichtere sediment, de zware klei, wordt verder van de bedding afgezet in de lager gelegen delen. Deze afzettingen worden komafzettingen genoemd. In de kommen lagen vroeger moerassen of ze werden gebruikt als hooiland of weiland en nog steeds zijn het drassige gebieden. Op sommige plekken duiken in de komgebieden nog oude rivierduinen (donken) op. De mens heeft het uiterlijk van het rivierenland erg beïnvloed: de bedijking stopte de natuurlijke vorming van oeverwallen en kommen langs de Rijn en de Maas. Maar de natuurlijke landschapselementen zijn vaak nog goed te herkennen (Bergman 2010; Brijker 2012).

Archeologische verwachting

De oeverwallen die evenwijdig aan de rivierlopen liggen, vormden vanwege hun relatieve hoge en droge ligging in het landschap gunstige vestigingsplaatsen en kennen daarom een lange bewoningsgeschiedenis. Op de oeverwallen liggen veel oude nederzettingen die ontstonden vanaf 900 n. Chr. en waarop de huidige dorpen langs de Waal nu te herleiden zijn. Ook werden ze gebruikt als akkers en boomgaarden. De lager gelegen komgebieden achter de oeverwallen overstromden regelmatig. Deze waren te drassig om permanent te bewonen, maar vee kon hier in drogere periodes grazen. Ook nu bevinden zich hier vooral weilanden en moerasbossen.

In het onderzoeksgebied worden over het algemeen archeologische resten verwacht uit het Mesolithicum tot en met de Nieuwe tijd. Uit de Steentijd kunnen onder andere resten van vuursteen, visfuike, haardplaatsen, kampjes, e.d. verwacht worden, met name op donken. Verder kunnen in de top van de oeverafzettingen archeologische waarden voorkomen uit de Bronstijd en met name uit de IJzertijd, de Romeinse tijd en de Middeleeuwen. Deze resten manifesteren zich naar verwachting als een archeologische laag, bestaande uit onder meer kleine fragmenten aardewerk, houtskool en bot en sporen van huizen/nederzettingen, paalsporen, waterputten, erfgreppels, dijken, kleiwinningskuilen e.d. De meeste typen archeologische resten (bot, houtskool, aardewerk, metaal) zullen door de natte condities goed zijn geconserveerd. Ze zijn bovendien afgedekt door jongere rivierkleiafzettingen (Brijker 2012).

Archeologische verwachtingswaarden- en beleidsadvieskaarten

In de gemeente Maas en Waal loopt het tracé voor het grootste gedeelte door zones met geen, een lage en gematigde archeologische verwachting. Er worden echter ook voormalige stroomgordels en oeverwallen doorsneden die een hoge archeologische verwachting hebben en die op de beleidskaart zijn aangegeven als zones met waarde archeologie 3 en 4. Een hoekje van het tracé raakt een archeologisch monument, een terrein van hoge archeologie waarde (AMK-terrein nr.12590). In Archis3 is echter niet vermeld wat de aard en/of verwachting van dit AMK-terrein is.

In de gemeente Maasdiel ligt het tracé door een aantal terreinen van hoge archeologische verwachting. Aan de grens met de gemeente Maas en Waal ligt AMK-terrein 15366, aangeduid als Fort Nassau of Fort De Voorn bij

Heerewaarden. Het fort is aangelegd in 1588 in opdracht van Prins Maurits in de Tachtigjarige Oorlog. Meer naar het oosten ligt nog een bekende vindplaats (waarde archeologie 3). Het betreft Nieuw Fort Sint Andries gebouwd in 1815. Het fort is door de Duitsers in april 1945 opgeblazen, maar er zijn nog ruïnes overgebleven. In de omgeving van Rossum ligt het tracé door een zone met een (zeer) hoge archeologische verwachting (waarde archeologie 5) en raakt het zones met waarde archeologie 3 (bekende vindplaatsen) en waarde archeologie 1 (kasteel- en kloosterterreinen). Deze laatste is aangeduid op de kaart als een oranje gebied en betreft een voormalig kloosterterrein (geen AMK-terrein). Ten oosten van Rossum bij de H.C. De Jonghweg doorkruist het tracé nog bekende vindplaats (waarde archeologie 3) bij AMK-terrein 4216, dat een vindplaats uit de IJzertijd en/of Romeinse Tijd betreft (Weterings 2012).

Het uiterst westelijke deel van het tracé valt binnen de gemeente Zaltbommel en ligt in een zone aangeduid als waarde archeologie 2 (zeer hoge archeologische verwachting) en 3 (hoge en middelmatige verwachting). Maar het grootste gedeelte van het tracé ligt in deze gemeente in een zone waarvoor geen archeologische verwachting geldt.

Afwegingskader

Voor het bepalen van de locaties voor archeologisch vervolgonderzoek is een afweging gemaakt op basis van de archeologische verwachtingswaardenkaart en de aanwezige vindplaatsen en archeologisch waardevolle terreinen (AMK-terreinen) in het plangebied. Uitgaande van archeologische verwachtingswaarden zeer hoog, hoog, middelmatig/gematigd en laag adviseren wij de zones te selecteren voor vervolgonderzoek met een zeer hoge en hoge verwachting op archeologie. Het betreffen bekende vindplaatsen, oude woongronden en hoger gelegen gebieden in het landschap zoals oeverwallen en rivierduinen. Op basis hiervan zijn een aantal deelgebieden geselecteerd die zijn weergegeven op de advieskaart archeologisch onderzoek in Bijlage 1.

In de gemeente Maas en Waal komt dit neer op vervolgonderzoek in de zones aangeduid als waarde archeologie 1 (AMK-terreinen, oude woongronden), 2, 3 en 4 (allen hoge archeologische verwachting). In de gemeente Maasdriel wordt geadviseerd onderzoek uit te voeren in de zones aangeduid als waarde archeologie 1 (kastelen en kloosterterreinen), 2 (AMK-terreinen; komt niet voor), 3 (bekende vindplaatsen), 4 (zeer hoge verwachting (rivierduinen); komt niet voor) en 5 (zeer hoge verwachting (oeverwallen)). In de gemeente Zaltbommel zijn de zones geselecteerd met waarde archeologie 1 (AMK-terreinen; komt niet voor), 2 (zeer hoge archeologische verwachting) en 3 (hoge en middelmatige archeologische verwachting).

Er zijn zones die niet zijn geselecteerd. De afweging hierbij is dat het oppervlakte van het plangebied de vrijstellingsgrens niet overschrijdt en omdat het lager gelegen gebieden betreffen zoals komgebieden, restgeulen en uiterwaarden waar de kans op het aantreffen van bewoningssporen beperkt is. Het gaat om de volgende zones: In de gemeente Maas en Waal waarde archeologie 5 (gematigde verwachting) en waarde archeologie 6 (lage verwachting). In de gemeente Maasdriel waarde archeologie 6 (middelmatige verwachting) en 7 en 8 (komen beide niet voor binnen het onderzoeksgebied). In de gemeente Zaltbommel is de zone waarvoor geen verwachting op archeologische resten geldt niet geselecteerd.

Conclusie en advies

Deze Quicksan is uitgevoerd naar aanleiding van het voornemen van TenneT om tussen Zaltbommel en Druten een nieuwe kabelverbinding aan te leggen. Het plangebied ligt in het Nederlandse rivierengebied en bestaat een fossiel getijdengebied met oeverwallen, komgebieden, restgeulen en rivierduinen. De archeologische verwachting in dit gebied betreft resten vanaf het Mesolithicum tot en met de Nieuwe Tijd. Bewoningsresten worden met name verwacht op de hoger gelegen oeverwallen. Deze gebieden zijn op de gemeentelijke beleidsadvieskaarten aangeduid als zones met een hoge archeologische verwachting. De komgebieden en andere gebieden die in het verleden te drassig waren voor bewoning, hebben een lagere archeologische verwachting. In het geval van waterdragende restgeulen moet wel rekening gehouden worden met watergerelateerde toevalsvondsten.

Op basis van de bekende archeologische vindplaatsen, bekende AMK-terreinen en een analyse van de archeologische verwachtingswaardekaarten van de gemeenten Maas en Waal, Maasdriel en Zaltbommel, adviseert Arcadis om een aantal delen van het plangebied intensiever te onderzoeken, waarbij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) betrokken dient te worden als Bevoegd Gezag in geval van AMK-terreinen. Het betreffen zones met een waarde archeologie (AMK-terreinen) en met een zeer hoge en hoge verwachtingswaarde archeologie. Uitgaande hiervan zijn een aantal zones geselecteerd waarvoor we vervolgonderzoek adviseren in de vorm van een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek in de vorm

van verkennend booronderzoek, waarbij analyse van het AHN een goede aanvulling is bij het archeologisch onderzoek vanwege de koppeling tussen de hoogteverschillen in het landschap en de verwachting op archeologische resten.

Dit advies sluit niet uit dat er bij graafwerkzaamheden (niet voorspelbare) archeologische toevalsvondsten kunnen worden aangetroffen, zoals bedoeld in paragraaf 7, artikel 53 van de Monumentenwet. In dat geval moet hiervan melding worden gedaan bij het Bevoegd Gezag. Dit geldt voor de zones waar geen vervolgonderzoek voor wordt geadviseerd (waarde archeologie 5 en 6 in de gemeente Maas en Waal, waarde 6, 7 en 8 in de gemeente Maasdriel en de zone geen waarde archeologie in de gemeente Zaltbommel), mede als de zones waarin wel vervolgonderzoek wordt uitgevoerd.

Dit advies dient door de initiatiefnemer te worden voorgelegd aan het Bevoegd Gezag, in dit geval de gemeente Maas en Waal, Maasdriel en Zaltbommel. Het Bevoegd Gezag kan van het door Arcadis gegeven advies afwijken.

Bronnen

Archeologisch Informatiesysteem Archis3; Rijksdienst voor het Culturele Erfgoed (RCE).

Bergman, W.A. (2010): Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek (karterende fase) plangebied Hoge Heiligeweg te Ammerzoden, Gemeente Maasdriel. (BAAC rapport V-10.0186) BAAC onderzoeks- en adviesbureau Archeologie, Bouwhistorie, Cultuurhistorie.

Brijker, J.M. (2012): Kavelaanvaardingswerken Land van Maas en Waal (gemeente West Maas en Waal). (ADC rapport 3219). ADC ArcheoProjecten.

Gemeente Maasdriel (2013): Nota 'Aantrekkelijk verleden tussen de rivieren. Archeologiebeleid gemeente Maasdriel 2013-2016' ('Archeologienota') (RAAP rapport 2502, deel 2 archeologische monumentenzorg in Maasdriel).

Gemeente Maasdriel archeologische (2013): Archeologische (verwachtings)waarde- en beleidsadvieskaart.

Gemeente Maas en Waal (2014): Nota Ondergrondse Cultuurhistorie 2013-2017, gemeente West Maas en Waal.

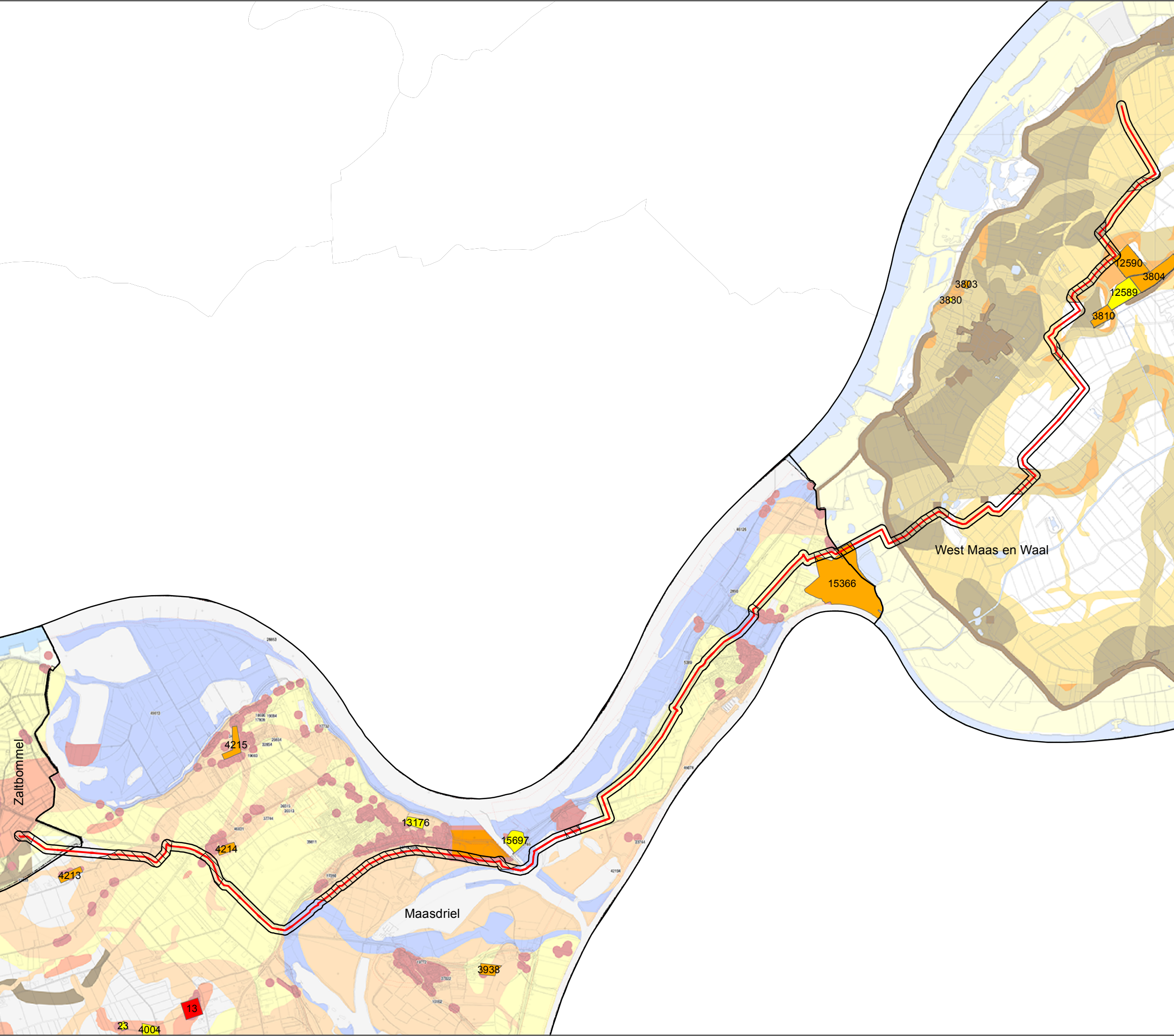
Gemeente Maas en Waal (2014): Archeologische (verwachtings)waarde- en beleidsadvieskaart.

Gemeente Zaltbommel (2013): Nota 'Cultuurhistorische inventarisatie en archeologiebeleid gemeente Zaltbommel. Deel 3: Cultuurhistorie in de gemeente Zaltbommel? Een prachtige kans'. (RAAP rapport 2025).

Gemeente Zaltbommel (2013): Archeologische (verwachtings)waarde- en beleidsadvieskaart.

Weterings, P., (2012): *Rossum H.C. de Jonghweg*. BAAC onderzoeks- en adviesbureau Archeologie, Bouwhistorie, Cultuurhistorie.

Bijlage 1: Advieskaart Archeologisch vervolgonderzoek



Kabelverbinding Zaltbommel - Druten

Archeologisch beleid, vervolgonderzoek en monumenten

- Kabeltracé
- Onderzoeksgebied
- Vervolgonderzoek
- Archeologische monumenten**
 - Terrein van archeologische waarde
 - Terrein van hoge archeologische waarde
 - Terrein van zeer hoge archeologische waarde
 - Terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd
- Beleidsadvies Zaltbommel**
 - Waarde archeologie 1, 30 m2, 30 cm
 - Waarde archeologie 2, 100 m2, 30 cm
 - Waarde archeologie 3, 2500 m2, 30 cm
 - Waarde archeologie 4, 2500 m2, 150 cm
 - Geen waarde archeologie
- Beleidsadvies Maasdriel**
 - Waarde archeologie 1, 5 m2, 10 cm
 - Waarde archeologie 3, 500 m2, 30 cm
 - Waarde archeologie 5, 1000 m2, 30 cm
 - Waarde archeologie 6, 5000 m2, 30 cm
 - Waarde archeologie 8, 5000 m2, 150 cm
- Beleidsadvies West Maas en Waal**
 - Waarde archeologie 1, 100 m2, 40 cm
 - Waarde archeologie 2, 500 m2, 40 cm
 - Waarde archeologie 3, 1000 m2, 100 cm
 - Waarde archeologie 4, 1000 m2, 150 cm
 - Waarde archeologie 5, 5000 m2, 40 cm
 - Waarde archeologie 6, 3,5 ha, 100 cm
- Water
- Gemeentegrenzen

